

NÁZORY

Nesmíme hazardovat s konkurenceschopností

MFDnes 10. července 2010 0:00

Reformy bolí. Tak se to obvykle říká.

Zvlášť jsou-li jako ty dosavadní polovičaté. Ale bez reforem to bude bolet víc. Česko má ještě šanci

dostat se do první ligy konkurenceschopnosti. Ale jak? A opravdu tomu můžeme věřit?

Pokud si chceme zachovat důvěru obyvatel i investorů, musíme se opřít nejen o vyrovnané rozpočty, ale i o udržitelný růst podpořený konkurenceschopností, který dovolí přiměřené zvyšování životní úrovně a kvality života. Zatím se často přehlíží, že právě v relativní ztrátě konkurenceschopnosti tkví dnešní hluboké problémy jižních států eurozóny i mnohých dalších zemí. Ty se snaží dohnat vyspělé země nikoliv růstem produktivity, ale hlavně vyšší příjmů a benefitů financovaných na dluh.

Letošní zpráva Banky pro mezinárodní platby (BIS) odhadla metodou tzv. reálných směnných kurzů vývoj mezinárodní cenové konkurenceschopnosti států eurozóny od roku 1999 a dospěla k zásadnímu závěru. V posledním desetiletí rozvoj v Německu či Finsku, založený na růstu produktivity, inovacích a snížení nákladů, mezinárodní cenovou konkurenceschopnost zvýšil či ji zachoval (Francie, Rakousko). Naopak krátkozraké zvyšování mezd, penzí a jiných benefitů (jakož i relativní růst ceny spotřebního koše) podpořené snadnou dostupností levných úvěrů podlomilo o deset až dvacet procent mezinárodní cenovou konkurenceschopnost Portugalska, Řecka, Španělska a Irska. Pochopitelně klesla i jejich přitažlivost pro investory. Použijeme-li ukazatel reálných směnných kurzů na Českou republiku, pak i přes kolísavost kurzu koruny také vidíme určitou relativní ztrátu národní konkurenceschopnosti. Tu je třeba v budoucnu zastavit.

Varování z jižního křídla eurozóny

Nedávno vydaná zpráva o plnění evropské lisabonské strategie publikovaná Světovým ekonomickým fórem (WEF) dobře dokumentuje faktory necenové konkurenceschopnosti v porovnání států EU, USA a Číny. I v této metrice státy jižního křídla eurozóny (Řecko, Itálie, Portugalsko a Španělsko) nejenže své vyspělejší evropské konkurenty nedohánějí, ale propadly dokonce i za východoevropské státy. Mohou za to nedostatečně vymahatelné zákony, neefektivní stát, špatné podmínky pro podnikání, nepružný pracovní trh, ale i nízká kvalita vzdělání a inovací. S tím kontrastuje nepoměrně efektivnější stát v malém, vzdělanostně i inovačně zdatném Finsku s rozvinutými institucemi, pružnějším pracovním trhem a vymahatelnými zákony, snižujícími korupci. Dobře ve faktorech globální konkurence obstálo i Německo.

Ani Finsko či Německo se krizí nevyhnuly. I když v mnohých směrech představují v EU případy „nejlepší praxe“, chtějí-li obstát v celosvětové soutěži, i ony musí některé své instituce do budoucna změnit. „Nejlepší praxi“ sice pro nové členské státy EU představuje v řadě faktorů i Česko, ale to je pro budoucnost nízká laťka. Je před námi mnoho práce na zefektivnění státu, zachování dobrých podmínek pro rozvoj soukromého podnikání, pro vznik inovací, zlepšení vzdělání a zefektivnění pracovního trhu.

Chtějí-li podniky během krize udržet svou konkurenceschopnost, rychleji opouštějí neefektivní programy, obnovují své produkty mířící na budoucí poptávku a modifikují technologie, jinými slovy procházejí urychlenými strukturálními změnami. Tato tržní reakce vyvolává změny v nárocích na dosavadní i budoucí zaměstnance, jež se odrážejí i v situaci na pracovním trhu, který je v různých zemích nastaven odlišně.

Evropa a zpružnění trhu práce

Evropské státy se po předválečných zkušenostech spontánně shodly po válce na rozvoji unikátního „evropského sociálního modelu“. Vznikl tak rigidnější pracovní trh podpořený silnější sociální sítí (což v některých případech nabylo podoby sociálně tržního hospodářství). V padesátiletém vývoji však postupně vykristalizoval nikoliv jeden homogenní systém, nýbrž čtyři typy sociálních modelů úpravy pracovního trhu, zaměstnanosti a sociálního zabezpečení: model anglosaský, kontinentální, středomořský a severský. Základními rozdíly mezi těmito modely jsou úroveň jejich účinnosti (tj. dostatečnost motivace jednotlivce k hledání zaměstnání) a spravedlnosti v přístupu k jednotlivcům v rámci modelu (tj. snížení rizika chudoby).

Už dávno před krizí bylo zřejmé, že zejména středomořský model (odrážející společné charakteristiky středomořských států) a zčásti i kontinentální model se vyznačují relativně nižší účinností, což je

příčinou vzniku reálných rigidit na pracovních trzích (zejména v oblasti zákonné ochrany zaměstnanců), které ve svém důsledku vedou k relativně vyšší míře nezaměstnanosti.

Anglosaský a severský model (tzv. model flexicurity, spojený se státem podporovaným doškolováním a přeškolením) jsou účinnější a generují při existenci konkurenceschopných společností v nepředlužených zemích relativně vysokou míru profesní mobility a růstu produktivity v době růstu, ale i v době strukturálních změn. V době ekonomické recese je to významná přednost.

Oproti tomu kontinentální varianta evropského modelu, typická pro Francii a Německo, odkládala dopady krize (ochranou dosavadního zaměstnání i velkorysou státní podporou tzv. Kurzarbeit, která se např. v Německu prodloužila až na 24 měsíců), odkládala většinou i možnost propouštění a rekvalifikace reagující na strukturální a inovační změny. Na druhé straně se nepopulární německé sociálnědemokratické reformy pracovního trhu Harz snažily probudit z letargie Němce žijící pohodlně z příspěvků v nezaměstnanosti. Předností Německa je však – jak jsme již viděli – potenciál jeho kvalifikovaných pracovníků a mezinárodně vysoce konkurenceschopných podniků, které se opět prosazují v oživujícím se mezinárodním obchodě.

Odezňující recese vyvolává takřka ve všech oblastech ekonomiky zvýšený tlak na hledání účinných řešení; to by v případě pracovního trhu, zaměstnanosti a sociálního zabezpečení mohl být právě přechod k prvkům některého z účinnějších sociálních modelů. Mělo by jít o modely, které na rozdíl od kontinentálního a středomořského modelu nejsou zaměřeny na ochranu konkrétního pracovního místa jednotlivce, ale na ochranu a podporu celkové zaměstnanosti.

Mezi opatření, která napomáhají pružnosti, se řadí legislativní úpravy zákoníku práce (lhůty a podmínky výpovědí, snadnost nabírání nových zaměstnanců, možnosti zkrácených úvazků či práce na dobu určitou, fond pracovní doby) i další opatření a programy, jež podporují zvyšování kvalifikace, mobility a aktivity.

Flexibilní trh práce umožňuje rychlé přizpůsobení měnícím se podmínkám ekonomiky a proměnlivému exportu, významným způsobem zmenšuje hloubku ekonomického propadu za předpokladu konkurenčního prostředí mezi firmami a schopnosti reagovat.

Světová ekonomika si povede lépe

Globalizace výnosů a rizik neuchránila před hlubokým zpomalením či poklesem žádný sektor ani teritorium, ale podle nedávné předpovědi Mezinárodního měnového fondu si letos světová ekonomika povede lépe. Růst globálního HDP by mohl dosáhnout 4,6 procenta. Ke zlepšení předpovědi přispělo silné oživení v Asii a zlepšení poptávky ve Spojených státech.

Česká republika patří mezi vysoce exportně angažované země, neboť poměr exportu k HDP u ní činí přes 80 procent, přičemž více než 30 procent exportu míří do mezinárodně konkurenceschopného Německa. Nemáme-li zmeškat příležitost vrátit se mezi přední evropské země s výkonnou ekonomikou a vysokou kvalitou života, musíme se v nadcházejících letech „opřít o obě nohy“ – tj. obnovení vyrovnaných veřejných rozpočtů nesmí podvázet rozvoj konkurenceschopnosti.

Zvýšení konkurenceschopnosti, s níž zatím podle zahraničních žebříčků nedopadáme nejlépe, bude vyžadovat prozkoumání řady dynamických, ale Česku kulturně i teritoriálně vzdálených trhů i prosazení řady nepopulárních opatření.

Volby nicméně ukázaly, že naši občané k tomu mají vůli a že nechtějí jít cestou letargie a krátkozrakých výhod.

SOUTĚŽENÍ V novém seriálu píší osobnosti o reformách, které naše země potřebuje. Zajímaví autoři, odborníci i akademici nabízejí svůj pohled na změny, bez nichž se neobejdeme.

O autorovi| Michal Mejstřík, Promoval v roce 1975 na VŠE, rok 1990 strávil na London School of Economics. Poté stal docentem a roku 1993 zakládajícím ředitelem IES. V té době také spoluzakládal CERGE. Od roku 1997 je profesorem bankovníctví a podnikových financí. Je členem neformální sítě osobností podporujících reformy POPR.

Autor: Michal Mejstřík